

ІМЕННИК

Іменник - це частина мови, яка означає предмет і відповідає на питання хто? що? (черговий, патріот, птеродакіль).

Предметом у граматиці вважається все, про що можна спитати хто це? що це?, напр.: хто це?- вчений; що це?- картопля.

СИНТАКСИЧНА РОЛЬ ІМЕННИКА

Основна синтаксична роль іменників - підмет (Політики погмоніли трохи та й розійшлися) та додаток (Василь знайшов Степана).

Іменники можуть бути також:

неузгодженим означенням (Рука Сашка легла на моє плече);

іменною частиною складеного присудка (Він завжди був чудовим хлопцем);

обставиною (Наталка з Ларисою вийшли з будинку).

РОЗРЯДИ ІМЕННИКА ЗА ЗНАЧЕННЯМ

Серед іменників виділяються такі групи слів:

1. загальні назви - власні назви
2. назви істот - назви неістот
3. конкретні - абстрактні
4. збірні
5. речовинні

НАЗВИ ЗАГАЛЬНІ І ВЛАСНІ

іменники

приклади

загальні ручка, перо, галіфе, панама, країна, папір, сонце, щастя, подружжя, телебачення

власні Дніпро, Рябоштан, Марс, Марійка, Василь, Франція, Стецюк, Карпати, газета "ТВпарк",

Загальні іменники позначають предмети в цілому.

Власні іменники індивідуально позначають окремі предмети або особи.

НАЗВИ ІСТОТ І НАЗВИ НЕІСТОТ

іменники

приклади

назви істот хто?- гитарист, люди, окунь, зозуля

назви неістот що?- поле, вітер, посуд, клавіатура

Іменники, що називають істоти, відповідають на питання хто?

У цю групу входять назви людей, імена, прізвища (балерина, професор, Сергій, Деміург, Макаров), назви птахів і тварин (соловей, кобила, свиня), назви міфологічних істот і літературних героїв (лісовик, Буратіно, русалка, Геракл), назви померлих (мрець, небіжчик), назви карт і шахових фігур (королева, валет).

Іменники, що називають неістоти, відповідають на питання що?

До цієї групи відносять всі інші іменники, тобто ті, що називають явища природи, неживі предмети, опредмечені дії та явища, абстрактні поняття (острів, група, будинок, питання), а також іменники, що позначають сукупності людей і тварин (юрба, армія, згряя, натовп).

КОНКРЕТНІ І АБСТРАКТНІ ІМЕННИКИ

іменники

приклади

конкретні корабель, шлях, Китай, Маргаріта, осел

абстрактні прикрість, сум, убожество, капіталізм, знання

Іменники, що називають предмети, явища навколишньої дійсності, які можна пізнати органами чуття людини, називають конкретними.

Абстрактні іменники не мають конкретного лексичного значення, а називають поняття, явища чи властивості, які не сприймаються органами чуття.

Характерною ознакою абстрактних іменників є суфікси -ість, -ств(о), -зтв(о), -цтв(о), -анн(я), -изм, -ізм, -їзм.

Абстрактні іменники переважно вживаються у формі однини.

ЗБІРНІ ІМЕННИКИ

іменники

приклади

збірні козацтво, студенство, зілля, братство

Збірні іменники- це назви сукупності однакових чи подібних предметів, які здатні сприйматися як одне ціле.

РЕЧОВИННІ ІМЕННИКИ

іменники

приклади

речовинні алебастр, молоко, камінь, кисень

Іменники зі значенням речовинності називають однорідну речовину. Речовинні іменники можуть мати тільки форму однини (горох, золото, срібло, залізо) або тільки форму множини (гроші, дріжджі).

МОРФОЛОГІЧНІ ОЗНАКИ ІМЕННИКА

Іменник має такі морфологічні ознаки:

рід:

чоловічий жіночий

середній

блокнот, край

пожежа, матуся

небо, дитинство

число:

однина

множина

громадянин, музей

громадяни, музеї

відмінок:

називний

родовий

давальний

знахідний

орудний

місцевий

вікно

вікна

вікну

вікно

вікном

(на) вікні

РІД ІМЕННИКІВ

Рід притаманний кожному іменнику в однині. Іменники відносяться до чоловічого роду (учень, бізнес, пейджер), жіночому (дисципліна, корова, машина), або середньому роду (покоління, гніздо, озеро).

Іменники чоловічого роду співвідносяться з займенником він, жіночого- вона, середнього- воно. Іменники за родами не змінюються.

Серед назв істот належність іменників до певного роду визначається:

за різними основами (чоловік - жінка, кобила - кінь);

за закінченнями (дядьк(о), сестр(а), брат);

за зв'язками з іншими словами (наша Маруся, прийшов Соловейко, воно заспівало);

за суфіксами (співак- співачк(а), дослідник- дослідниц(я)).

У назвах птахів і тварин рід іменників найчастіше визначається за морфологічною будовою (чоловічого роду - вовк, півень, пес, заєць; жіночого роду - кішка, муха, миша, суниця),

У назвах неістот рід іменників визначається за закінченням.

Так, іменники чоловічого роду найчастіше зовсім не мають закінчення (дуб, хутір, стіл); жіночого роду закінчуються на а(я), або також не мають у своєму складі закінчення (земля, зима, радість); середні закінчуються на о, е або я: вікн(о), сонц(е), лист(я).

Є іменники, які вживаються у формах як чоловічого, так і жіночого роду (зал - зала, жираф - жирафа).

Деякі іменники, що позначають назви професій, хоча і називають осіб як чоловічої, так і жіночої статі, але належать тільки до іменників чоловічого роду (Я - режисер, а дружина моя - бібліотекар).

В українській мові зустрічаються також іменники спільного роду, у яких рід визначається за допомогою допоміжних слів (бідолаха Василь - бідолаха Марія).

ЧИСЛО ІМЕННИКІВ

Число - морфологічна ознака, яка виявляється у протиставленні однини і множини.

У множині іменники роду не мають (хлібосоли, бики, переможці) і співвідносяться із займенником вони.

Більшість іменників, змінюючись за числами, мають форми однини і множини (дерево - дерева, думка - думки). Але є іменники, які вживаються тільки у однині або тільки у множині.

За цією ознакою іменники діляться на три групи.

Першу групу складають іменники, що вживаються як в однині, так і в множині.

Другу групу складають іменники, що вживаються тільки в однині.

Третю- що вживаються тільки в множині.

Іменники, що вживаються тільки в однині

Іменники, що вживаються тільки в множині

- власні назви: Україна, Марія, Дніпро, Хотенко

- збірні: студентство, листя, козацтво

- назви абстрактних понять: геройство, добро, мир, завзяття

- речовини: пісок, молоко, цукор

- власні назви: Альпи, Карпати, Гроші

- назви часових понять чи ігор: іменини, проводи, шахи, вибори

- назви сукупності людей, предметів, істот: діти, фінанси, люди, солодощі

- речовини: вершки, дріжджі, духи

- назви предметів парної чи симетричної будови: штани, кросовки, куранти

ВІДМІНКИ ІМЕННИКІВ

В українській мові сім відмінків, які визначаються за питаннями:

Відмінок

Питання

Називний

Родовий

Давальний

Знахідний

Орудний

Місцевий

Кличний

хто? що?

кого? чого?

кому? чому?

кого? що?

ким? чим?

на (в) кому? на (в) (у) кому? чому?

Називний відмінок виступає формою вираження підмета, що відповідає на питання:

хто? що? корова, місто

Інші відмінки виступають формою вираження додатка і відповідають на питання:

кого? чого? корови, міста

кому? чому? корові, місту

кого? що? корові, міста

ким? чим? коровою, містом

на кому? в (у) чому? (на) корові, у місті

Кличний відмінок виконує в реченні роль звертання до істоти (уособленого предмета), він не пов'язується з іншими словами за допомогою запитання. При звертанні не запитується хто? що? кого? чого?, а вказується на особу формою займенника ти (ви) у будь-якому випадку (напр., Сергію, тобі пора вже іти до школи; Марино, а уроки ти зробила?).

Відмінювання іменників- це їх зміна за відмінниками. Змінювання іменника за відмінками дає йому можливість зв'язуватися з іншими словами у реченні.

Називний відмінок- початкова форма іменника. Він називається прямим.

Інші відмінники називаються непрямими.

Іменники за характером основ і відмінкових закінчень поділяються на чотири відміни:

відміна

приклади

перша земля, сирота, суддя, тиша, парта

друга дуб, море, кінь, зілля, кущ, плече, село

третя сіль, ніч, шерсть, любов, подорож, мати

четверта вим'я, тім'я, курча, зозуленья, дівча

Перша відміна включає у себе іменники чоловічого, жіночого і подвійного (чоловічого і жіночого) роду з закінченням -а (-я): земля, хмара, Ольга, Микола, сирота.

Друга відміна включає у себе іменники чоловічого роду, що мають закінчення на твердий або м'який приголосний основи (корабель, коваль, дуб), або із закінченням -о (Дніпро, Василько) та іменники середнього роду із закінченням -е, -о (поле, небо, стебло) і -я, крім тих, у яких при відмінюванні з'являється суфікс -ен-, ат (-ят): змагання, снаряддя.

Третя відміна включає у себе іменники жіночого роду, що закінчуються на твердий чи м'який приголосний основи (сіль, Січ, біль) та іменник мати.

Четверта відміна включає у себе іменники середнього роду з закінченням -а (-я), в яких при відмінюванні з'являється суфікс -ат (-ят), -ен (ягня- ягнати, ім'я- імені).

ПЕРША ВІДМІНА

Іменники першої відміни поділяються на тверду, м'яку і мішану групи:

група

приклади

твердавереда, кривда, плакса

м'яка вишня, скриня, богиня

мішана огорожа, святоша, межа

До твердої групи належать іменники з твердим приголосним основи (крім шиплячого) перед закінченням -а.

До м'якої групи належать іменники з м'яким приголосним основи перед закінченням -я.

До мішаної групи належать іменники з шиплячим приголосним основи перед закінченням -а.